

Seleucia

Sayı X - 2020

Olba Kazısı Serisi

Seleucia X

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Merih Ereğ
Doç. Dr. Deniz Kaplan
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Figen Çevirici Coşkun
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Muammer Ulutürk
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Yeğin
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: 10

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarımı

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginkultursanat.com
e-mail: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Parkur Form Ofset Matbaacılık
Merkez San. Sit. 1341. Cad. No: 45
İvedik OSB, Yenimahalle - Ankara
Sertifika No: 42235

Dağıtım

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı 10 | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis

Fikret K. Yegül
9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Füzüzan Caman
35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in The Light of Two Examples from The Museum of Silifke

Emel Erten
57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde

Lale Yılmaz - Halil Sözlü
75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz
97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce
127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile

Ölü Gömme Gelenekleri
Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period Tombs of Phocaea

Sabri Arıcı
155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir Mezar Steli

A Hellenistic Grave Stele from Mersin Museum

Ulus Tepebaş - Handegül Canlı
185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme Cam Buluntuları

Early Roman Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak
203

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler

Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped Tunnels in Pontos Region

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut
227

Bingöl Şerevdirin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi

The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock Settings of Bingöl Şerevdirin Plateau

Sırrı Tiryaki
251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Defnesi

A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak
269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseler

The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz
297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başı Saplı Bir Patera

A Terracotta Handled Paterra with Ram Head from Miletus (Ionia)

Reyhan Şahin
329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi

Two Tryglyph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen
355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler

Some Observations on the Excavations in the Monastery of Olba

Murat Özyıldırım
375

Kitap Tanıtımı
Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity

Emel Erten
389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri

Halil Özkan
395

PRAEFATIO

Seleucia Dergisi'nin 2020 yılı sayısını sizlere sunarken bunun dergimizin onuncu sayısı olduğunu da hatırlatmaktan mutluluk duymaktayız. Kısıtlı mali olanaklarımıza karşın, meslektaşlarımızın çalışmalarıyla bize verdikleri destek sayesinde aralıksız on yıl boyunca Seleucia'yı size ulaştırabildiğimiz için gururluyuz. Dileğimiz, Seleucia'nın yayın hayatını gelecekte de sürdürebilmesi ve eski çağ kültürleri ve uygarlıkları ile ilgili olarak yapılan çalışmaların değerlendirmelerini, sonuçlarını nice yıllar boyunca sizlere sunmaya devam etmesidir. Bizi bugünlere taşıyan gelmiş geçmiş tüm sayıların yazarlarının, hakemlerinin, bilim kurulu üyelerinin ve yayıncılarının verdikleri emek için şükranlarımızı sunuyor; bizi her aşamada yüreklediren okuyucularımızın da Seleucia'nın bugünlere ulaşmasındaki katkılarını unutmuyoruz.

Bu sayımızda her biri değerli meslektaşlarımız tarafından kaleme alınan on altı ayrı makaleye yer vermekteyiz. Bunlar, seramikten, cama; mimarlık ve plastikten, numizmatik ve gliptiğe Anadolu coğrafyasının sunduğu verilerin incelendiği çalışmalardır.

Seleucia bir yandan onuncu sayısı yayınlamakta olmasının mutluluğunu yaşamaktayken; diğer yandan da editörlerimiz Prof. Dr. Fikret Yegül ve Prof. Dr. Diane Favro'nun kazandıkları büyük başarıyı da sizlere duyurmak isteriz. Onların Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity başlıklı kitapları, ABD'de Amerikan Yayıncılar Birliği (AAP) tarafından verilen ve yıl içinde yayınlanan 700-800 kitabın yarıştığı PROSE Excellence büyük ödülünü 2020 yılında kazanan beş yapıttan biri seçildi; aynı zamanda kendi kategorisinde de birinci oldu. Söz konusu kitapla ilgili tanıtım yazısını Seleucia'nın bu sayısında bulabilirsiniz. Editörlerimizi hem böylesine değerli bir yapıtı bilim dünyasına kazandırdıkları için, hem de kazandıkları seçkin ödül nedeniyle candan kutluyor ve başarılarının devamını diliyoruz.

Seleucia'nın onuncu sayısını sizlere sunarken, bu sayıda çalışmalarını bizimle paylaşmayı tercih ettikleri için öncelikle yazarlarımıza teşekkür ederiz. Dergimize sunulan çalışmaları titizlikle inceleyen; sahip oldukları birikimi kıymetli önerileriyle paylaşan hakemlerimizin katkısı bizim için unutulmazdır. Son olarak da bu sayının yayına hazırlanmasında emeği geçen grafiker İsmet Filizfidanoğlu'na ve Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları sahipleri Şükrü Devrez ve Engin Devrez'e şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

PREFACE

While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. Despite financial limitations, we are proud to have published ten issues, one each year, without any interruptions, a feat made possible with the invaluable support of our colleagues. We wish that *Seleucia* will endure and continue to publish issues containing valuable works on ancient cultures and civilizations for years to come. We would like to express our gratitude to all the contributors, referees, scientific committee members, and publishers of past and present issues, as well as to our readers for their continuous support and encouragement.

In this issue there are sixteen articles documenting and evaluating pottery and glass material, sculpture, numismatics, glyptics, and epigraphic evidence from archaeological sites in Anatolia.

In addition to the appearance of *Seleucia*'s tenth issue, we would like to announce that the book *Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity* by our editors Prof. Dr. Fikret Yegül and Prof. Dr. Diane Favro received the Prose Excellence Award from the Association of American Publishers (AAP) as the top reference book of 2020, chosen from among over 800 publications. You will find a review of the book within this issue of *Seleucia*. We would like to congratulate our editors for their success and thank them for presenting such a valuable account on Roman architecture and urbanism, including notably a lengthy chapter on the architecture of Asia Minor.

Finally, we wish to express our gratitude for our contributors and meticulous referees who worked hard for this issue as well as to graphic designer İsmet Filizfidanoğlu and our publishers Şükrü Devrez and Engin Devrez of Bilgin Culture and Art Publications.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Bingöl Şerevdin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi

Sırrı Tiryaki*

Öz

Şerevdin Yaylası, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Bingöl'ün Karlıova ve Solhan ilçelerinin kesiştiği sınırda bulunmaktadır. Bingöl Üniversitesi'nin, desteğiyle yürüttüğümüz "Bingöl İli ve İlçeleri Tarih Öncesi ve Eski Çağı Yüzey Araştırmaları" isimli araştırma projesi kapsamında tespit ettiğimiz Şerevdin Yaylası kaya üstü resimleri ve kaya altı sığınağı 2550 m. yükseltidedir. Şerevdin Yaylası Kaya Resimleri, Doğu Anadolu Coğrafyası'nın farklı bölgelerinde görülen ve tarih öncesi dönemlere ait olan kaya üstü resimlerinin önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Söz konusu resimlerin tespit edildiği bölgenin, Bingöl Coğrafyası içerisindeki obsidyen yataklarına oldukça yakın bir konumda olması önemlidir. Tarih öncesi dönemlerde yaşayan insanların günlük hayata dair yaşanmışlıklarını ifade edebileceği yegâne yöntemlerden biri de kaya resimleridir. Bu kaya resimleri mağara duvarlarına ya da devasa kaya bloklar üzerine çizilmiştir. Kaya üstü resimlerini, tarih öncesi insanının duygu ve düşüncelerinin dışavurumu ya da yansıması olarak tanımlamak anlamlı olacaktır. Ayrıca mağara duvarlarına ve kaya bloklarına çizilen resimler, bir anlamda ön yazı veya yazılı dönemlere hazırlık aşaması olarak da kabul edilebilir.

Anahtar Sözcükler: Prehistorya, Doğu Anadolu, Bingöl, Şerevdin Yaylası, Kaya Resimleri.

* Dr. Öğr. Üyesi Sırrı Tiryaki, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bingöl, TÜRKİYE. E-posta: sirri_tiryaki@hotmail.com
orcid no: 0000-0002-1053-0836.

The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock Settings of Bingöl Şerevdi Plateau

Abstract

Şerevdi plateau is located at the intersection of Karlıova and Solhan districts of Bingöl in the upper Euphrates section of the eastern Anatolia region. In the scope of the research project titled "prehistoric and ancient surveys in Bingöl province and its districts" which we carry out with the support of Bingöl University, we have identified that the rock paintings and the rock shelters are at an altitude of 2550 m in the Şerevdi plateau. Şerevdi plateau rock paintings are among the important representatives of the prehistoric rock paintings seen in different regions of eastern Anatolia. It is very important that the site in which these paintings were identified are very close to obsidian fields in Bingöl city. Rock paintings are one of the only methods by which people, who lived in prehistoric times, can express their experiences about daily life. These were painted on the cave walls or on huge rock blocks. It will be meaningful to define these paintings as the expression or reflection of the feelings and thoughts of the prehistoric man. In addition, the paintings drawn on the walls of the caves and the rock blocks can be considered as a preparation stage for the pre-written or written periods.

Keywords: Prehistory, Eastern Anatolia, Bingöl, Şerevdi Plateau, Rock Paintings.

Giriş

İnsanoğlu yeryüzüne ayak bastığı andan itibaren beslenme ve barınma konularını çözüme kavuşturulması gereken öncelikleri arasında değerlendirmiştir. Bu amaçla Alt Paleolitik Çağ'dan itibaren insanların günlük hayata dair en önemli sosyolojik gerçekleri arasında karınlarını doyurmak, güvenli bir şekilde kalabilecekleri mağaralar, kaya altı sığınakları ve ağaç kovukları gibi barınma alanlarını tespit edip mevsimsel döngüye göre buralarda yaşamak olmuştur. Özellikle Orta Paleolitik Çağ'dan itibaren ateşin keşfi ile birlikte yemeğin pişirilmesi, ısınma, gecenin aydınlatılması ve vahşi hayvanlardan korunma gibi faktörler doğrudan hayat konforunu artıran gelişmelerden olmuştur. Üst Paleolitik Çağ'da ise beslenme, barınma ve güvenlik gibi kaygıların

nispeten minimize edilmesi sonucunda insanoğlu, günlük hayat içerisinde kendisine daha fazla vakit ayırmaya başlamıştır. Yaşanan bütün bu gelişmeler, Paleolitik Çağ'ın sonlarına doğru insanoğlunun hayat felsefesinde de değişikliklere neden olmuştur¹. Daha öncesinde beslenme ve barınma sorununu çözüme kavuşturup hayata kalmayı önceleyen insanoğlu, Üst Paleolitik Çağ ve sonrasında günlük hayat içerisinde karşılaştığı olayları mağara duvarlarına resmetmek suretiyle sanatsal öğeler ortaya koymaya başlamıştır².

Üst Çağ ve sonrasında mağara duvarlarına³ ve kaya bloklarına çizilen resimler⁴ bir anlamda ön yazı veya yazılı dönemlere hazırlık aşaması olarak da kabul edilebilir. Özellikle yazısız dönemlerde duygu ve düşüncelerin ancak görsel tasvirlerle ifade edilip anlam bulabildiği düşüncesindeyiz. Bundan dolayı tarih öncesi insanının bilgisini veya yaşadıklarını yansıtan yegâne yöntemlerden biri de kaya resimlerini çizmek olmuştur. Kaya resimleri bir anlamda yazısız dönem insanlarına kendilerinden sonra gelen kuşakları varlıklarından haberdar etme imkânını sunmuştur. Ayrıca yeryüzünün farklı coğrafyalarında mağara duvarlarına ve kaya bloklarına çizilen resimlerin günlük hayata dair ilgisine baktığımızda, resimlerin hayatın günlük akışı içerisinde avlanan hayvanlar olması ya da bu hayvanların avlanma anını gösteren sahnelerden ibaret olması, tarih öncesi insanının günlük hayat içerisinde sahip olduğu tecrübeyi ve bilgi düzeyini de yansıttığını düşünmekteyiz.

Yaptığımız arkeolojik yüzey araştırması projesi⁵ neticesinde tarafımızdan 2550 rakımlı Şerevdin Yaylası'nda kaya üstü resimler ve kaya altı sığınağı tespit edilmiştir. Şerevdin Yaylası Resimleri dağlık Doğu Anadolu'nun yanı sıra Anadolu'nun coğrafi sınırları içerisinde tespit edilen kaya üstü resimlerinin önemli temsilcileri arasında yer almaktadır⁶.

1 Sevin 2003, 7-13; Özdoğan 2011a, 30-47; Kartal 2009, 1-30; Child 2010, 42-53; Akın 2018, 9-49; Sahlins, 2016, 20-96.

2 Özbek 2018a, 194-209; Özbek 2018b, 363-363; Child 2010, 50-53; Sagona-Zimansky 2015, 20-32; Akın 2018, 35-36.

3 Özbek 2018a, 194-209.

4 Alok 1988, 7-72.

5 Sırrı Tiryaki, "Bingöl İli ve İlçeleri Tarih Öncesi ve Eski Çağı Yüzey Araştırmaları", Bingöl Üniversitesi Bağımsız Araştırma Projeleri, (BÜBAP-FEF.2019.00.005), (Yürütücü).

6 Belli 2019, 26-36; Belli 2013, 18-51; Çilingiroğlu-Gürbıyık 2019, 161-168; Metin 2018, 164-176; Belli 2000a, 291-297; Ceylan 2015, 7-15; Ceylan 2008, 26-35; Belli

Şerevdin Yaylası, Bingöl iline bağlı Karlıova ve Solhan ilçeleri sınırında bulunmaktadır. Söz konusu kaya üstü resimler ve kaya altı sığınağı Şerevdin Yaylası'nın doğu bölümündeki Kıce Merg mevkiinde yer almaktadır. Resimler yaklaşık 15 m yükseklikteki tepe üzerinde yer alan büyük kayalar üzerinde bulunmaktadır. Söz konusu tepe, çevresine hâkim bir noktadadır. Resimlerin bulunduğu alan ve kaya altı sığınağı hâkim rüzgâr yönüne göre korunaklı bir noktadadır. Alanın 50 m kuzeyinde batı-doğu uzantılı bir su kaynağı bulunmaktadır. İfade ettiğimiz üzere batı-doğu yönündeki su kaynağına doğru orantılı yaklaşık 5 km'lik alanda, tarımsal aktivite yapılabilecek verimli düzlükler bulunmaktadır. Ayrıca coğrafi saha zengin bitki örtüsüne sahip olduğundan hayvancılık faaliyetlerine de uygundur. Şerevdin Kaya Resimleri yapım tekniği ve içerisinde barındırdığı tasvirler bakımından oldukça zengindir. Ancak insanlar tarafından gerçekleştirilen suni tahribatların yanı sıra doğal tahribatlar da kaya resimlerindeki detayları belirlemede sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Buradaki kaya resimlerinde çoğunlukla dağ keçisi, geyik ve ceylan figürleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra güneş kursu, bitkisel motifler ve geometrik şekiller de yer almaktadır.

Günümüzde kaya resimlerinin tarihlendirilmesi konusu tam anlamıyla çözüme kavuşturulamayan sorunsallardan biridir. Bu durum ise; söz konusu resimlerin kronolojik olarak tanımlanması konusunu tartışmalı hale getirmektedir. Genel olarak tarihlendirme konusunda uygulanan sembolizma, üslup ve kontekst yöntemleri net sonuçlar ortaya çıkarmamıştır. Ayrıca farklı coğrafyalarda sıklıkla yapılan resmetme olgusunun çoğunlukla benzer form ve öğeler üzerinden yapılmış olması, anolojik yöntemin eksikliği sorununu ortaya çıkarabilmektedir. Bütün bunlardan hareketle kaya resimlerinin kronoloji tanımında kontekst, üslup ve tekniğe dayalı yöntemler sıklıkla kullanılmaktadır⁷. Ancak son dönemlerde kaya üstü resimlere yönelik çalışmalarda yaşanan artışla birlikte arkeolojik kazı ve benzerlik analizinin yanı sıra radyokarbon, likonometri, lüminans analizleri de yapılmaktadır. Ayrıca radyometrik ve izotopik analizler de kaya resimlerinin tarihlendirilmesinde kullanılan yöntemlerdir⁸.

1975, 1-17; Belli 1979, 19-27; Yardımcıel-Gizlenci 2016, 53-60; Günaşdı 2016, 391-407; Bingöl 2016, 347-355; Halilov 2012, 205-218.

7 Tümer 2018, 28-29

8 Bednarik 2002, 1-20; Tümer 2018, 28-29.

Başta Şerevdin Kaya Resimleri olmak üzere Doğu Anadolu ve Anadolu Coğrafyası'nın farklı bölgelerindeki kaya resimleri şimdiye kadar sadece sembolizma ve kontekst üzerinden tarihlendirilmiştir⁹. Bingöl Coğrafyası'nın ülkemizde arkeolojik çalışmaların en az yapıldığı bölgelerden biri olması¹⁰ Şerevdin Kaya Resimleri'nin kronolojik tanımını güçleştirmektedir. Ancak Şerevdin Kaya Resimleri ile aynı kontekste sahip Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki kaya resimleri genellikle Epi-Paleolitik ve Neolitik Çağlar'a tarihlendirilmektedir¹¹. Ayrıca bilindiği üzere Neolitik Çağ'dan itibaren bölgelerarası hammadde dolaşımında¹² Bingöl obsidyen kaynakları önemli bir konuma sahip olmuştur. Bingöl Coğrafyası içerisindeki önemli obsidyen kaynaklarından biri de Solhan ilçesi obsidyen yataklarıdır¹³. Kaya üstü resimlerin tespit edildiği Şerevdin Yaylasının bir bölümü Solhan ilçesinin sınırları içerisinde kalmakla birlikte kaya üstü resimlerin tespit edildiği Kıce Merg mevki ise; Solhan ilçesi obsidyen yataklarına oldukça yakındır. Bütün bu verileri bir araya getirdiğimizde Şerevdin Yaylası Kaya Resimleri'nin Epi-Paleolitik ya da Neolitik Çağ'da yapılmış olabileceği öngörüsüne sahip oluyoruz.

Şerevdin Yaylası Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşim Alanı

1. Şerevdin Yaylası Kaya Üstü Resimleri

Genel anlamda dağlık bir yapıya sahip olan Bingöl Coğrafyası'nın sınırları içerisinde yer alan Şerevdin Yaylası, il sınırları içerisindeki önemli düzlük alanlardan biridir. Sahip olduğu düzlükler, zengin su kaynakları ve verimli bitki örtüsünden dolayı bölgenin uzun zaman dilimleri boyunca yaşamsal faaliyetlere ev sahipliği yapmış olduğunu düşünülmektedir. Şerevdin Yaylası'nda üzerinde kaya üstü resimlerin yer aldığı taş bloklardan en büyüğü olan ve büyük pano olarak tanımladığımız kayanın kuzeydoğu ve kuzeybatı yönlerinde geyik, ceylan, dağ keçisinin

9 Tümer 2018, 29.

10 Işıklı 2014, 8.

11 Tümer 2018, 29; Özdoğan 2019a, 9-129; Özdoğan 2004, 23-34; Özdoğan 2001, 271-272; Özdoğan 2000, 298-299; Belli 2000a, 291-297; Uyanık 1974, 102; Baysal 2017, 7-19; Uyanık 1967, 291-294; Uyanık 1968a, 93-94; Uyanık 1968b, 97-103.

12 Özdoğan 2019b, 77-78.

13 Algül 2008, 34-35; Özdoğan 2019b, 76; Akköprü-Mouralis-Robin-Kuzucuoğlu-Erturaç 2017, 51-58; Sagona-Zimansky 2015, 65-70; Özdoğan 2011b, 69; Tiryaki, 2018, 630; Akın Aras 2018, 101-110; Belli 2000b, 301-307.

yanı sıra bitki motiflerinden oluşan resimler yer almaktadır. Büyük panonun kuzeydoğu yönündeki kayanın yüksekliği 210 cm, genişliği 160 cm'dir. Kuzeybatı yönündeki kayanın yüksekliği 390 cm, genişliğe ise; 230 cm'dir (Lev. 1). Büyük panonun kuzey doğu yönünde sadece hayvan figürleri bulunurken, kuzey batı yönünde ise hayvan figürlerinin yanı sıra bazı bitki motifleri de bulunmaktadır. Şerevdin'de bulunan kaya üstü resimler, kazıma tekniği ile yapılmış olup resimlerde detaylar özellikle vurgulanmıştır (Lev. 2). Büyük panonun kuzeydoğu yönünde bulunan geyik, ceylan ve dağ keçisi figürleri kuzeybatıya; kuzeybatıda bulunan hayvan figürleri ise kuzeydoğu yönüne bakacak şekilde tasvir edilmiştir (Lev. 3). Kaya üstü resimlerinde av kültürünü ve sembolünü yansıtan resimler ve hayvan figürü prototiplerine rastlamak mümkündür. Ayrıca başta figürlerin yer aldığı ana kayalar olmak üzere alandaki kayaların tamamının volkanik kayalar olduğu tespit edilmiştir.

Büyük panonun kuzeydoğu yönünde yer alan geyik resimlerinden en büyüğü olan figürün her iki boynuzunun uzunluğu 120 cm, geyik figürünün kendisi 30 cm yüksekliğe, 40 cm genişliğe sahiptir. En büyük geyik figürünün burun kısmından itibaren batıya doğru kazıma tekniğiyle yapılmış 37 cm uzunluğundaki bir çizginin ucunda erzak çıkını anımsatan bir figür bulunmaktadır (Lev. 4-a). Büyük geyik figürünün sağında ve hemen altında ceylan figürü bulunmaktadır. Bu ceylan figürü 21 cm yüksekliğe, 30 cm genişliğe sahiptir (Lev. 4-b). Kaya panosunun sağ üst köşesinde orta boyutlarda olmak üzere 25 cm yüksekliğe, 50 cm genişliğe sahip ve koşar pozisyonda çizilmiş bir geyik figürü yer almaktadır (Lev. 5-a). Kaya panosunun sol üst tarafında ise koşar vaziyette başka bir geyik figürü daha bulunmaktadır. Bu geyiğin boynuz açıklığı 57 cm civarındadır. Ancak bu figürün üst kısımlarında tahribatlar görülmektedir. Söz konusu geyik figürü 17 cm yüksekliğe ve 30 cm genişliğe sahiptir (Lev. 5-b). Bu panonun orta bölümünde ise koşar pozisyonda iki dağ keçisi figürü de bulunmaktadır. Bu iki dağ keçisi figürü aynı boyutlarda olup 20 cm yüksekliğe, 24 cm genişliğe sahiptir (Lev. 5-c). Bu panodaki geyik tasvirlerinin boynuzları ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Örneğin panonun alt bölümünde bulunan büyük geyik figüründe boynuzlar çift çizgi şeklinde tasvir edilmiştir. Kaya panosunun üst sağ ve sol kısımlardaki geyik figürlerinin boynuzları ise tek çizgi şeklinde tasvir edilmiştir. Geyik figürlerinin tamamının burun

kısımları uzun bir şekilde işlenmiştir. Panodaki bütün hayvan figürleri dört ayaklı olarak işlenmiş olup; en alttaki büyük geyik figürü durağan bir vaziyette iken üst kısımdaki sağ ve sol geyik figürleri koşar bir vaziyettedir.

Büyük kaya panosunun kuzeybatı yönünde ise geyik ve ceylan olmak üzere iki hayvan tasviri bulunmaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere bu hayvanların kafa yönleri kuzeydoğuya bakar yöndedir. Bütün bunların yanı sıra kayanın kuzeybatı yönünde geyik ve ceylanın bulunduğu alanda bitkisel motif de bulunmaktadır. Özellikle kayanın kuzeybatı bölümünde bulunan figürler kayanın fiziki çözülmesi sonucunda kuzeydoğu yönündeki figürlere oranla daha fazla tahrip olmuştur. Kuzeybatı yönündeki geyik figürünün boynuz açıklığı 32 cm, figürün toplam genişliği 34 cm, yüksekliği ise 20 cm'dir. Ceylan figürü hareketli bir tarzda tasvir edilmiş olup 34 cm genişliğe, 15 cm yüksekliğe sahiptir. Panodaki bitki motifinin uzunluğu 50 cm civarındadır (Lev. 6). Kaya üzerinde yer alan bitkisel motifin benzeri olan bitkiler günümüzde söz konusu kayanın hemen altında yetişmiştir (Lev.7).

Kaya üstü resimlerin yer aldığı ikinci bölüm ise ilk kayanın yani büyük panonun batısında olup iki cephesi mevcuttur. İkinci kayanın doğu cephesinin yüksekliği 1,20 cm, genişliği 2,50 cm'dir. Batı cephesinin yüksekliği 2,30 cm, genişliği 1,40 cm'dir. Bu kayanın doğu cephesinde üç adet geyik tasviri mevcuttur. Bu geyiklerin hareket yönleri güney yönündedir. Geyik figürleri ana kaya üzerinde kuzey ve güney yönlerinde tasvir edilmiştir. Kuzey yönündeki en büyük geyiğin her iki boynuzu da çift çizgi şeklinde tasvir edilmiştir. Bu geyiğin boynuz açıklığı 50 cm, genişliği 35 cm, yüksekliği 30 cm'dir (Lev. 8-a). Güney yönündeki geyiğin boynuzları tek çizgi halinde tasvir edilmiştir. Bu geyik figürünün boynuz açıklığı 30 cm, genişliği 30 cm, yüksekliği 24 cm civarındadır (Lev. 8-b). Ana kayanın güney yönünde ve alt kısmında bulunan geyik figürü üste kuzey ve güney yönlerinde bulunan geyik figürlerine göre nispeten daha küçük tasvir edilmiştir ve daha fazla tahribata uğramıştır. İlginç olan durum, bu geyik figürünün sol boynuzu iki çizgi şeklinde tasvir edilirken sağdaki boynuzu ise tek çizgi şeklinde tasvir edilmiştir. Bu geyik figürünün boynuz açıklığı 20 cm, genişliği 30 cm, yüksekliği 17 cm'dir (Lev. 8-c). Büyük panonun kuzeydoğu yönündeki figürlerin aksine bu kaya üzerinde bulunan figürlerin tamamının burun ölçüleri doğal bir şekilde tasvir edilmiştir.

İkinci kayanın batı cephesinde ise geyik ve ceylan olmak üzere iki hayvan figürü bulunmaktadır. Ancak buradaki hayvan betimlemelerinin hareket yönü kuzey yönündedir. Kayanın fiziksel aşınmaları sonucunda bu tasvirler kısmen tahribata uğramıştır. Kuzeyde kalan geyik figürünün boynuz açıklığı 60 cm, genişliği 45 cm ve yüksekliği 24 cm'dir. Bu kayanın doğu cephesinde olduğu gibi batı cephesinde bulunan geyik ve ceylan figürlerinin burunları doğal bir şekilde tasvir edilmiştir. Güneyde kalan ceylan figürünün genişliği 35 cm, yüksekliği 25 cm'dir (Lev.9). İkinci kayanın batı yüzeyinde uzunluğu 80 cm ve 7 adet dalı bulunan bitkisel motif bulunmaktadır. Büyük panonun kuzeybatısında olduğu gibi ikinci kayanın batısındaki bitki motifinin tasviri ile aynı tür olan bitki, günümüzde varlığını devam ettirmektedir. Canlı bitkilerin ölçüsünü aldığımızda ilginçtir bunların da 80 cm uzunluğunda olduğunu görüyoruz (Lev. 10). Ayrıca ikinci kayanın batısında ve yaklaşık 4 m uzaktaki bir başka kaya bloğunda ise dairesel bir motif bulunmaktadır. Bu motifin çapı 25 cm'dir. Söz konusu bu daire kayalığın tepesinde bulunan düz bir zemine kazıma yöntemi ile yapılmıştır (Lev. 11).

2. Kaya Altı Yerleşim Alanı

Kaya üstü resimlerinin yaklaşık 20 m. güneybatı bölümünde kaya altı sığınağı tespit edilmiştir. Kaya altı sığınağının girişi kuzeye bakmaktadır (Lev. 12). Sığınağın derinliği 4 m. yüksekliği 120 cm'dir. Kaya altı sığınağı devasa kaya bloklarının arasında bulunmaktadır. Yaptığımız incelemelerde sığınağın tavan kısmındaki açıklıkların uygun taşlarla kapatıldığı gözlenmiştir. Sığınağın 3-4 kişi kapasiteli olduğu anlaşılmaktadır. Sığınak çevresine hâkim bir noktadır. Bu yapının güneyinde genel yapıyı saracak şekilde taşlardan duvar temeli izlerine rastlanmıştır. Ayrıca kaya altı sığınağı hâkim rüzgâr yönüne göre korunaklı bir noktadır.

Sonuç

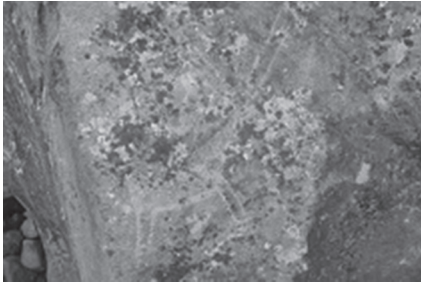
Söz konusu kaya üstü resimleri ve kaya altı yerleşim alanının bulunduğu arkeolojik ören yeri Doğu Anadolu ve Anadolu Coğrafyası'nın tarih öncesi dönemlerine ait yerleşim alanları ve bölgenin yaşam serüveni hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Yakın Doğu'da kaya üstü resimlerin en yaygın şekilde görüldüğü coğrafyalardan biri olan Doğu Anadolu Bölgesi, bu yönüyle avcı ve toplayıcı geleneklerin varlığını

devam ettirdiği dönemlerin yaşam alışkanlıklarına dair bilgilerin netleşmesi adına önemli verilere sahiptir. Şerevdirin Yaylası kaya üstü resimleri ve kaya altı yerleşim alanını da bu bağlamda okumalıyız. Zira bu resimler, avcı ve toplayıcı grupların Anadolu coğrafyasının birçok bölgesinde günlük yaşam tarzlarına dair gerçekleri kaya üstü resimlerle ifade etmiş olmalarının önemli temsilcileri arasında bulunmaktadır. Tespit ettiğimiz resimler başta olmak üzere Anadolu Coğrafyası'nın farklı bölgelerinde görülen kaya üstü resimler, genel anlamda yayla olarak tanımladığımız ulaşımın ve erişimin güç olduğu ve kış aylarının sert geçtiği coğrafi alanlarda görülmektedir. Söz konusu alanlar kış aylarının sert geçmesinden ve ulaşımın zor sağlanmasından dolayı tıpkı Şerevdirin Yaylası gibi zamanın büyük çoğunluğu itibariyle izole kalmış bölgelerdir. Böylelikle Anadolu'da kaya üstü resimlerin görüldüğü sahalarda, çoğunlukla yaz aylarında yaşamsal faaliyetlere ev sahipliği yaptığı öngörüsüne neden olmaktadır. Bu kaya resimlerinde olduğu gibi Anadolu'daki kaya üstü resimlerin genelinde; sıklıkla geyik, ceylan, dağ keçisi, antilop gibi besin ekonomisine doğrudan katkı sağlayacak hayvanların tasvir edildiğine şahit olmaktadır.

Tespit ettiğimiz kaya resimleri arasında bulunan geyik, ceylan ve dağ keçisi gibi figürlerin çiziminde kazıma tekniği kullanılmıştır. Ancak resimlerde yaşanan doğal ve suni tahribatlar sonucunda bazı figürlerin detaylarının belirlenmesinde zorluk yaşanmıştır. Kaya üstü resimlerin bulunduğu alanın güneybatı bölümünde yer alan kaya altı sığınağının varlığı, sahanın aynı zamanda yerleşim alanı olarak kullanıldığını kanıtlayan önemli veriler arasında yer almıştır. Arkeolojik ören yerinin tespit edildiği yaylanın sahip olduğu zengin su kaynakları ve verimli otlaklar, beslenme ekonomisinde önemli bir yer tutan hayvan türlerinin bölgeyi yaşam alanı olarak seçmesinde etkili olmuştur. Nitekim alanda gerçekleştirdiğimiz arkeolojik yüzey araştırmaları esnasında Şerevdirin Yaylası'nın günümüzde dahi hayvancılıkla geçinen göçebe gruplar tarafından yaz aylarında otlak ve yaşam alanı olarak kullanıldığına şahit olduk. Modern dönemlerde olduğu gibi söz konusu bölge, muhtemelen tarih öncesi dönemlerde çoğunlukla yaz aylarında yaşam alanı olarak kullanılmıştır.

Levha 1.

Levha 2.

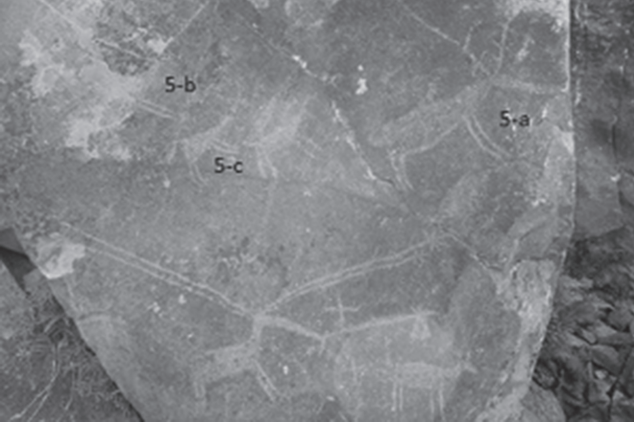

Levha 3.

Levha 4.

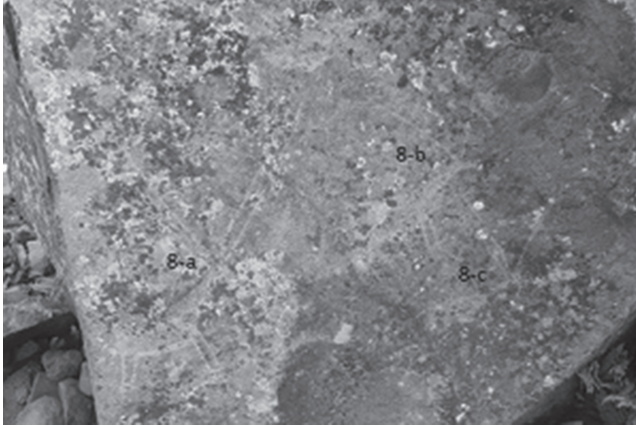
Levha 5.

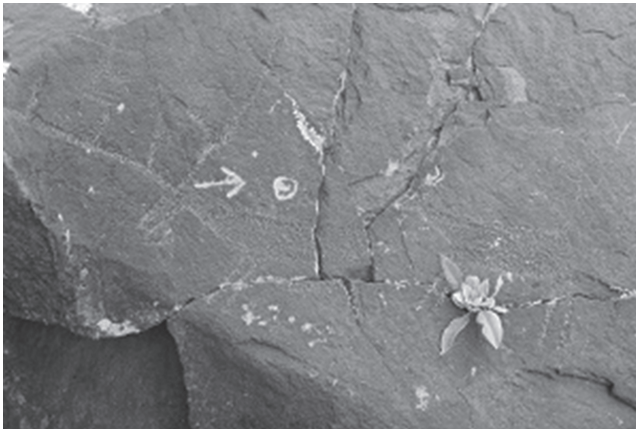
Levha 6.

Levha 7.

Levha 8.

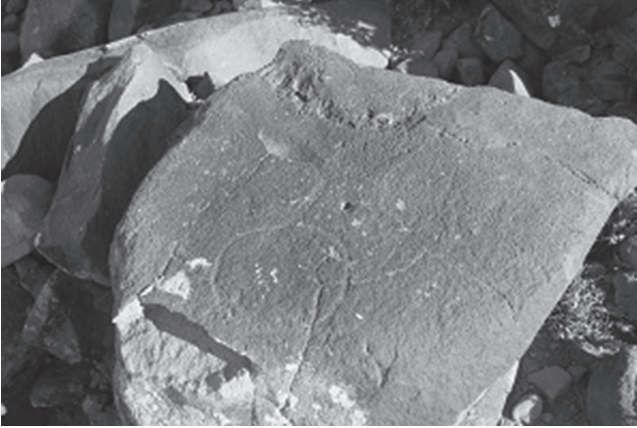

Levha 9.

Levha 10.

Levha 11.

Levha 12.

Kaynakça

Akın 2018

Akın, G., Paleolitik'ten Kalkolitik Çağ'a Barınma ve Yerleşim Yerleri, Alter Yay., Ankara.

Akın Aras 2018

Akın Aras, A., "Bingöl İli Obsidiyen Kaynaklarının Yakın Doğu Ticaretindeki Yeri ve Önemi", Bingöl Araştırmaları Dergisi-Arkeoloji Özel Sayısı, Cilt 4, Sayı 2, s. 101-117.

Akköprü-Mouralis-Robin-Kuzucuoğlu-Erturaç 2017

Akköprü, E., Mouralis, D., Robin A. K., Kuzucuoğlu, C., Erturaç, M. K., "Doğu Anadolu'daki Obsidiyen Kaynak Alanlarının Belirlenmesinde Jeomorfolojik ve Volkanolojik Göstergelerin Önemi", *Türkiye Jeoloji Bülteni*, Cilt 60, Sayı 1, s. 49 – 61.

Algül, 2008

Algül, G. Ç., Çanak Çömleksizden Çanak Çömlekleli Neolitik Döneme Geçiş Sürecinde Obsidiyen Teknolojisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Alok 1988

Alok, E., Anadolu'da Kayaüstü Resimler, Akbank Kültür Hizmeti, İstanbul.

Baysal 2017

Baysal, A., "Doğu Anadolu Petroglidleri: Teknolojik, Kronolojik ve Sembolik Değerlendirmeler", Anadolu Preshistorya Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, s. 1-33.

Bednarik 2002

Bednarik R.G. "The Dating of Rock Art: a Critique", *Journal of Archaeological Science* (2002) 29, s. 1-20, (https://www.academia.edu/12458514/The_Dating_of_Rock_Art_a_Critique).

Belli 1975

Belli, O., "Doğu Anadolu'da Yeni Arkeolojik Keşifler: Van-Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimleri", *Tarih Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Sayı 28-29, s. 1-40.

Belli 1979

Belli, O., "Van Bölgesi'nde Boyalı Mağara Resimleri: Kızların Mağarası", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 1-2, İstanbul, s. 19-27.

Belli 2000a

Belli, O., "Van Bölgesi'nde Boyalı Mağara Resimlerinin Keşfi", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, Oktay Belli (ed.), İstanbul, s. 291-297.

Belli 2000b

Belli, O., “Doğu Anadolu’da Saptanan Obsidyen Atölyeleri”, Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi, Oktay Belli (ed.), İstanbul, s. 301-307.

Belli 2013

Belli, O., “Kağızman Bölgesi’nde Keşfedilen Tarih Öncesi (Prehistorik) Çağ’a Ait Kayaüstü Resimleri”, (ed. O. Belli-V. E. Belli), I. Uluslararası Aras Havzası Sempozyumu, 05-05 Temmuz 2010 Kağızman-Kars, Kars Valiliği Yayını, Nr. 5, Kağızman Kaymakamlığı Yayını, Nr. 1, Belli Eğitim Kültür Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi (*BEKAM*) Yayını, Nr. 3, Kars-Ardahan-İğdır Kalkınma Vakfı (*KAI*) Yayını, Nr. 1, Doğu Anadolu Mimarlığını Araştırma ve Geliştirme Merkezi (*DAMAGEM*) Yayını, Nr. 1, Atölye Omsan Matbaası, İstanbul 2013, 18-51.

Belli 2019

Belli, O., Her Yönü ile Ani, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

Bingöl 2016

Bingöl, A., “Yüzey Araştırmaları Işığında Borluk Vadisi Kaya Üstü Resimleri”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 39, s. 347-355.

Ceylan 2008

Ceylan, A., “Doğu Anadolu’daki Kaya Resimlerinin Türk Tarihi Açısından Önemi”, Bilim-Ütopya-163-14, s. 26-35.

Ceylan 2015

Ceylan, A., “Çıldır Başköy Kaya Resimleri”, Belgü: Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, s. 7-28.

Child 2010

Child G., Kendini Yaratan İnsan, Çeviren Filiz Ofluoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul.

Curtis 2018

Curtis, G., Dünyanın İlk Sanatçılarının Gizemli Dünyası: Mağara Resimleri, Çeviren: Hilal Dikmen, Redingot Kitap, İstanbul.

Çilingiroğlu-Gürbıyık 2019

Çilingiroğlu, Ç., Gürbıyık, C. “İzmir’de Yeni Keşfedilen Kaya Üstü Tasvirleri”, *PHASELIS V: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi*, s. 161-168.

Günaşdı 2016

Günaşdı Y., “Doğu Anadolu Kaya Resimleri Işığında Doyumlu Kaya Panoları”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 39, s. 391-407.

Halilov 2012

Halilov, T., “Nahçıvan’da Hayvanlarla İlgili Dini Görünümlerin Arkeolojik Bulgularla Onayı”, *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 7, s. 205-218.

Işıklı 2014

Işıklı M., “Yükseklerde Arkeoloji Yapmak: Doğu Anadolu Arkeolojisinin Dünü-Bugünü”, *Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar Veli Sevin’e Armağan SCRIPTA*, Ege Yayınları, İstanbul, s. 1-12.

Kartal 2009

Kartal, M., *Konar-Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçiş Epi-Paleolitik Dönem: Türkiye’de Son Avcı-Toplayıcılar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Metin 2018

Metin H., “Pisidia Altıkapılı Kaya Kilisesi’ndeki Kaya Üstü Resimlerine (Petroglif) İlişkin Bir Gözlem”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 5, Sayı Ek 17, s. 164-176.

Özbek 2018a

Özbek, M., *Dünden Bugüne İnsan, İmge Kitabevi*, Ankara.

Özbek 2018b

Özbek, M., *Sapiens’ten Önce İnsan Vardı, İmge Kitabevi*, Ankara.

Özdoğan 2000

Özdoğan, M., “Van-Hakkari Bölgesi Yüzey Araştırması”, Oktay Belli (ed.), *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, İstanbul, s. 298-299.

Özdoğan 2001

Özdoğan, M., “Surface Survey in the region of Van-Hakkari, O. Belli (ed), *İstanbul University’s Contributions to Archaeology in Turkey 1932-2000*, s. 271-272.

Özdoğan 2004

Özdoğan, M., “The Neolithic and Highlands of Eastern Anatolia”, A. Sagona (ed.), *View From the Highlands. Archaeological Studies in Honour of Charles Burney*, Ancient Near Eastern Studies, Supplement 12, Peeters Press, s. 23-34.

Özdoğan 2011a

Özdoğan, M., “Paleolitik Çağ: İlk Adımlar”, *Arkeo Atlas Özel Koleksiyon Sayısı*, Cilt I, İstanbul, Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A. Ş., 30 - 47.

Özdoğan 2011b

Özdoğan, M., “Neolitik Çağ: Çanak Çömleksiz”, *Arkeo Atlas Özel Koleksiyon*

Bingöl Şerevdir Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi —

Sayısı, Cilt I, İstanbul, Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A. Ş., 56 – 73.

Özdoğan 2019a

Özdoğan, M., 1967 Yılı Van-Hakkari Araştırmaları Tırşin Kaya Resimlerinin Bulunuşu: Arkeoloji, Etnografya ve Doğal Çevre, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özdoğan 2019b

Özdoğan, M., Hammaddeden Ustalara: Tarihöncesi Arkeolojisinde Malzeme, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Sagona-Zimansky 2015

Sagona, A., Zimansky, P., Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En Eski Kültürleri: MÖ 1.000.000 – 550, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Sahlins 2016

Sahlins, M., Taş Devri Ekonomisi, Çeviren: Taylan Doğan, Şirin Özgün, bgst Yayınları, İstanbul.

Sevin 2003

Sevin, V., Anadolu Arkeolojisi, Der Yayınları, İstanbul.

Tiryaki 2018

Tiryaki, S., “Başlangıçtan Orta Demir Çağı'na Kadar Dağlık Doğu Anadolu'nun Sosyo - Ekonomik Yapısı”, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 11, Sayı XXXVII, s. 621 – 661.

Tümer 2018

Tümer, H., “Doğu Toros Petroglifleri: Tırşin Yaylası ve Çevresi”, Anadolu Araştırmaları, Sayı 21, s. 21-41.

Uyanık 1967

Uyanık, M., “Nuovi Ritrovamenti di Tirisin-alm”, Valcamonica Symposium, s. 291-294.

Uyanık 1968a

Uyanık, M., “Türkiye'nin Güney-Doğusunda Prehistorik Araştırmalar”, Belleten 32(125), s. 93-94.

Uyanık 1968b

Uyanık, M., “Van-Hakkâri Sınırında Tırşin Yaylasında Bulunan Kaya Resimleri Hakkında Kolloqium”, Belleten 32(125), s. 97-103.

Uyanık 1974

Uyanık, M., Petroglyphs of South - Eastern Anatolia, Graz-Austria: Akademische Druck-u. Verlagsanstalt.

Yardımcıel-Gizlenci 2016

Yardımcıel A., Gizlenci E., “Kaya Resimleri Örneğinde Borluk Vadisi Ekolojisinin Yansıması: Bir Eski Çağ Kesiti”, Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, Aralık 2016, s. 52-60.

Seleucia | Sayı X | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis
Fikret K. Yegül

9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Füzuran Caman

35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında
Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
*Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in
The Light of Two Examples from The Museum of Silifke*
Emel Erten

57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde
Lale Yılmaz - Halil Sözlü

75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz

97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce

127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile
Ölü Gömme Gelenekleri

*Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period
Tombs of Phocaea*

Sabri Arıcı

155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir
Mezar Steli

*A Grave Stele at the Hellenistic Period from Mersin
Museum*

Ulus Tepebaş - Handegül Canlı

185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme
Cam Buluntuları

Early Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

201

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve
İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler

*Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped
Tunnels in Pontos Region*

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut

227

Bingöl Şerevdin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve
Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi

*The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock
Settings of Bingöl Şerevdin Plateau*

Sırrı Tiryaki

251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Definesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak

269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı
Kabartmalı Kâseler

The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz

297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başlı Saplı Bir Patera

*A Terracotta Handled Patera with Ram Head from Miletus
(Ionia)*

Reyhan Şahin

329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi

Two Tryglyph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen

355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler

*Some Observations on The Excavation in The Monastery
of Olba*

Murat Özyıldırım

375

Kitap Tanıtımı

Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins
to Late Antiquity

Emel Erten

389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir

Kemik Objeleri

Halil Özkan

395

ISSN 2148-4120

ISBN 978-605-9636-41-2

9 786059 636414

